

HET HEDEN EN VERLEDEN VAN DE ARAUCANA

Tekst: Aviculture Europe.

Foto's: Met dank aan Anne Cushing. Opnames USA dus niet in Chili.

Een rasartikel is natuurlijk niet compleet zonder een stukje historie. Maar wat zouden we u kunnen vertellen over de Araucana? Er is veel onderzoek naar het ontstaan van dit ras gedaan en zelfs vandaag nog zoeken historici naar de ontbrekende schakels. Als we ons baseren op taalkundige en etymologische bewijzen kunnen we nu toch wel aannemen dat er al kippen in Zuid Amerika waren voordat Columbus aan de oostkust aan land ging. Hoe ze daar gekomen zijn is echter nog een open vraag; het meest waarschijnlijk is dat ze uit Azië kwamen via de Pacific. In 1519 beschreef de Portugese ontdekkingsreiziger Magelhaen kippen die ze aantreffen aan de westkust van Zuid Amerika en die leken op Araucana's. In 1526 beschreef de Spaanse generaal en natuuronderzoeker Cabot hoenders in Spanje die blauwe eieren legden. In de 17e eeuw komen ze ook voor in Engeland en andere Europese landen. Zelfs Nederlandse piraten, die nog al eens Spaanse schepen overvielen, spraken over 'grappige kippen met oortoeven, die blauwe en groene eieren leggen'. Toch hadden de pluimveedkundigen blijkbaar nog niet gehoord van deze bijzondere kippen die blauwe eieren leggen, toen Dr. Salvador Castello (uit Spanje) in 1921 op het Wereld Pluimvee Congres in Den Haag de *Gallina Araucana* (*Gallus inauris*) ofwel de Araucana officieel presenteerde als nieuw ontdekt ras. De hoenders hadden drie bijzondere kenmerken:

ze waren staartloos, hadden oortoeven en legden blauwe eieren.

Later moest Dr. Castello wel toegeven dat ze een creatie waren van de eigenaar van deze kippen, Dr. Ruben Bustos, en ontstaan uit een kruising van twee soorten Chileense hoenders, namelijk een soort met oortoeven en een normale staart, en een soort zonder oortoeven, maar staartloos.

Dr. Ruben Bustos wordt gezien als de

grondlegger van de pluimveehouderij in Chili. Tijdens de Salpeteroorlog (*Guerra del Pacífico -1879 tot 1883*) had hij in Araucanía (een streek tussen Noord Chili en Zuid Peru) een hoofdman (*casique*) genaamd Quinenao bezocht. Hij ontdekte daar veel kippen zonder staart. De hoofdman vertelde dat men ze zo wilde hebben, want zo konden de vossen ze minder gemakkelijk grijpen. Deze kippen noemde men Collonca's. Ook Felix San Martin, een vooraanstaand Chileense landeigenaar in de vroege twintigste eeuw, vermeldde in een van zijn geschriften dat in Araucanía 95% van de kippen geen staart hebben. Bij een tweede bezoek zag Bustos voor het eerst de hennen met 'Arêtes' (= oortoeftjes). Deze kippen waren min of meer in wilde staat, sliepen in bomen en de hanen beëindigden hun gekraai met een vreemd soort schaterlach. Deze kippen noemde men Quetro's,

afgeleid van het Mapuche woord 'kerto' dat stamelen of stotteren betekent. Na het kruisen van de twee soorten creëerde hij een nieuwe variëteit, die hij 'Collonca de Arêtes' noemde.

De oorspronkelijke soorten kwamen in principe voor in afzonderlijke geografische gebieden. Door het contact tussen de Mapuche bevolking onderling en de Mapuche en Spanjaarden, werden de Collonca's en de Quetro's geleidelijk verspreid. Daarbij werden ze ook vermengd met de meegebrachte Europese hoenders, zodat er in de beginjaren van de 20^e eeuw 3 types van hoenders aangetroffen werden, zoals in 1924 ook werd vastgesteld door Dr. Castello:

- o De gewone huiskip, vergelijkbaar met Europese kippen, waarbij het voorkomt dat ze blauwe eieren leggen. Qua grootte, kam en kleur kunnen ze onderling verschillen, afhankelijk van de ouders.

- o Een kleiner soort kippen, zonder staart en die komen meer voor dan de types onder 1. en 3. De kleur van de veren varieert enorm en deze kip noemt men gewoonlijk Collonca of Francolina. Ze leggen vrijwel altijd blauwe eieren.
- o Kippen met een normale verschijning maar met oortoefjes die meestal bekend zijn als Quetro. Soms blauwe eieren maar niet zo vaak.

Na de presentatie door Dr. Castello werd het ras bekend over de hele wereld. In 1925 werd er al een trio kippen met alle 3 de karakteristieke kenmerken naar de USA gezonden, maar het duurde tot 1978 voor het ras een standaard kreeg en erkend werd door de American Poultry Association (APA) als 'Moderne Araucana'.

De "Poultry Club of Great Britain" heeft het ras ook erkend, zoals alle Europese landen.

In Engeland zijn ze erkend met een baard, en een variëteit met kuif en mét staart is daar ook erkend. Enige websites van speciaalclubs:

<http://www.araucana.org.uk/> (Engeland)

<http://www.araucana.net/> (USA)

<http://www.vzv.de/Mitglieder/Araucana/index.htm> (Duitsland)

http://www.crestedbreeds.com/crested_breeds_araucana.html (Australië)

In Chili zijn kippen die voldoen aan alle drie de kenmerken (blauwe eieren, oortoefjes, zonder staart) heden ten dagen nauwelijks, dan wel met grote moeite te vinden. Het zijn altijd kruisingen van kippen met oortoefjes en Collonca kippen. Ze worden door de Mapuche samenleving nog steeds Collonca de Arêtes genoemd (Arêtes=oorbellen, oorringen). Deze kippen geven hun karakteristieke eigenschappen niet zonder meer aan hun nakomelingen door.

EEN VERRASSEDE DVD

Het was een grote verrassing om een originele DVD getiteld 'En la Ruta del Huevo Azul' (De weg van het blauwe ei) te krijgen van een van onze lezers, Henk Kooiman, die hem had meegebracht van de Terra Madre/Slow Food bijeenkomst in Italië 2008. Het bleek dat de *curadores* (boeren) van de blauwe eieren leggende *Gallinas Mapuche* tegenwoordig behoren tot een Slow Food Presidium, bedoeld om deze kippen/eieren - een van de tradities van de Mapuche indianen - te behouden. De DVD is een uitgave van Slow Food en de Chileense organisatie CETSUR (www.cetsur.org) De gesproken tekst is in het Spaans – geen ondertiteling – en voor ons vertaald door Mieke Breunese:

Op deze DVD vertelt een deskundig spreker dat deze kippen met blauwe eieren al meer dan 1500 jaar geleden in Chile verschenen zijn. Er is aangetoond dat er evidente gezichtsgelijkenissen zijn tussen beelden van de Zuid-Amerikanen van de westkust (Chili en Ecuador) en zeer oude stenen beelden afkomstig uit Zuid-Oost Azie. Er is bovendien bij de Westkust van Zd. Am. een Chinees schip uit 1431 opgevist dat vele malen groter was dan het "bootje" van Columbus (1492). Er is zeker heen en weer gevaren in de 13^e eeuw of zelfs veel vroeger. Deze historicus houdt het daarom voor mogelijk dat de kippen met blauwe eieren zijn meegenomen vanuit Z.O Azie / China. Temeer nog omdat hij zegt (*meen ik te verstaan*) dat er ook Aziatische kippenrassen zijn die blauwe eieren leggen. (Waarschijnlijk wordt hier bedoeld de populatie Dongxiang blueshelled chickens in China. Red.)

Er komen kippenhouders en -fokkers aan het woord in diverse (sub-)regio's van Chili. De meesten houden de kippen met blauwe eieren voor de verkoop en omdat men zegt dat de dooier lekkerder is.

Een eigenaar/kippenhouder legt uit dat er wel 4 of 5 soorten/rassen zijn.

Onder meer de Collonca en de Quetro, die vroeger als gescheiden soorten bestonden en later gekruist zijn en vermengd met Europese rassen. Er

worden kippen getoond met een baardje, met oortoefjes, met een naakte hals, met diverse kamvormen en in allerlei kleurslagen.

De prachtige opnamen van landschappen en Chileense fokkers - meestal vrouwen - maken deze DVD een plezier om naar te kijken, ondanks het feit dat de gesproken tekst - in een Spaans dialect - vaak moeilijk te verstaan is, en soms zelfs niet te begrijpen is. De diverse feiten over de blauwe eieren leggers kwamen over het algemeen wel duidelijk over. Er wordt verteld over de verschillende soorten blauwe

eieren leggers, hoe ze worden gehouden, voeding, legfrequentie en alle bijzonderheden van deze blauwe eieren, zoals: de schaal is 0,6 mm dikker dan van een bruin ei, ze blijven langer goed, betere kwaliteit van dooier en eiwit, enz. Er wordt ook melding gemaakt van groene eieren, met de uitleg dat de blauwen de kleur 'van de hemel' hebben en de groenen de kleur 'van de aarde'.

*Pigmentatie van de eischaal:
De blauwe tot olijfgroene kleur wordt veroorzaakt door een enzym dat wordt uitgescheiden in het laatste stuk van de eileider (uterus). Het verandert de hemoglobine in biliverdine; een pigment dat tijdens de schaalvorming in de gehele eischaal wordt opgenomen.*

Foto rechts © www.cetsur.org

De Araucana kippensoort – de naam Araucana wordt NIET gebruikt in Chili; ze heten daar *Gallina Mapuche* - wordt dus vooral geassocieerd met de productie van blauwe eieren. Het is moeilijk, bijna onmogelijk om de zuivere c.q. de oorspronkelijke soort te vinden vanwege de ontwikkeling die de Mapuche boeren en niet Mapuche boeren hebben doorgeemaakt. (Deze naam komt vaak terug: de Mapuche zijn de vroegere Araucano Indianen, die van oorsprong en nog steeds wonen in de Chileense regio waar deze kippen te vinden zijn).

Er is grote heterogeniteit tussen de hoenders van eenzelfde kippenhouderij; kruisingen van originele *Gallina Mapuche* met die van de succesvolle Spaanse kolonistors. Nu worden sommige variëteiten door lokale specialisten beoordeeld als goede fokdieren en goede leggers van blauwe eieren. Niettemin zijn er geen bewijzen voor het bepalen van deze kwaliteiten en zijn de beweringen nogal wisselend.

Dertien toezichthouders hebben onderzoek gedaan naar de kenmerken van de 'Kippen met de blauwe eieren' in de regio's van Araucanía en Bio Bio. Zij hebben verschillende variëteiten gevonden die naar het oordeel van wel- en niet Mapuche boeren de beste kenmerken vertonen van goede leggers van blauwe eieren.

De volgende 'soorten' blauwe eierenleggers werden waargenomen door de lokale specialisten:

Links: Mapuche boerin met een van haar blauwe eierenlegsters.

Foto: Rita Moya - CETSUR

- *Patoja*: Vrij klein en met kortere poten, de kleur is meestal bruin (rood, in kippentermen), hoewel andere kleuren kunnen worden gevonden. Ze komen voor hoog in de bergen van de regio Bio Bio.

- *Trintre*: Een krulveervariëteit. Ze komen voor in rijke kleuren, maar meestal koekoek., en vooral in kust- en inheemse gemeenschappen in de regio van Bio Bio

en Araucanía. Bovendien worden ze geassocieerd met een beschermend element tegen 'boze geesten'; dat is de reden waarom elk van de huishoudens er ten minste één in deze variëteit had.

- *Cogote pelao* of *Huirrupel*: Een naakthalsvariëteit. Het wordt gekenmerkt door afwezigheid van veren op de hals. Deze worden over het algemeen niet echt geassocieerd met het oude type, maar ze leggen wel blauwe eieren. Vooral gevonden in kustgebieden van de Bio Bio en Araucanía.
- *Copetonas*: Deze hebben een kuif en komen voor in diverse kleuren. Ze worden vooral gezien hoog in de bergen van de regio van Bio Bio.
- *Negra con collar* of *Jira*: Zwart met rode of gouden halskraag. Dit zijn over het algemeen wat grotere hoenders, die volgens de waarnemingen door de lokale specialisten iets groengetinte eieren leggen.
- *Tejuela*: De kleur van het verenkleed is zwartbont.
- *Perdicita*: Partijskleurig, zo genoemd vanwege de gelijkenis met een hier algemene patrijs. En ze zijn klein.
- *Negra*: Volledig zwart(inclusief poten).

Rechts: Een van de Gallinas Mapuche, met oortoefjes, maar dat is de enige gelijkenis met 'onze' Araucana.

Foto: Rita Moya - CETSUR

Volgens de verslaggever op de dvd hebben veel van deze variëteiten de morfologische kenmerken behouden van lang geleden, vóór de opkomst van de industriële massaproductie van vlees en eieren die zich explosief ontwikkelde in Chili tijdens de jaren '50. Ze hebben nog kenmerken die bij de oorspronkelijke *Gallina Mapuche* horen, zoals de leg van blauwe eieren (in sommige gevallen een vage groene tint), veel weerstand tegen ziektes, het vermogen om lage kwaliteit voedsel verteren en om te overleven met beperkte of twijfelachtige voedings-supplementen. Ze moeten echter wél buiten gehouden worden, anders leggen ze niet.

De Collonca's (staartloos) en de Quetro's (met oortoefjes) waren bij de boeren en inheemse fokkers spaarzaam aanwezig en in die gevallen dat men ze vond, waren ze geïntroduceerd door de niet-boeren fokkers.

Van alle bezochte en aanwezige soorten produceerden niet meer dan 50% blauwe eieren.

CONCLUSIE

Hoe meer je probeert om de geschiedenis van de Araucana's te achterhalen, hoe meer je gaat vrezen dat de oorsprong van dit unieke ras voor eeuwig verloren is in de pagina's van de tijd. Het houdt de wetenschappers al jaren bezig.

Clemente Onelli (1864-1924) verklaarde in 1923: "Zonder enige twijfel kwamen de kippen met de blauwe eieren uit een gebied gelegen tussen Zuid-Amerika Stille Oceaan en de Andes, tussen de 37° en 43° breedtegraad. Missionarissen en historici die leefde tussen 1560 en de zeventiende eeuw hebben altijd gezegd dat

de Araucana Indianen deze kippen al kenden en getemd hebben vóór de komst van de Europese rassen."

Ook Alessandro Ghigi (1875-1970) verklaarde heel duidelijk, toen hij rond 1915 begon met de publicatie van zijn experimenten met hybriden van Gallus, dat er redenen zijn om aan te nemen dat er in het verleden al andere stammen van wilde kippen waren op de eilanden in de Stille Oceaan.

Recentelijk kwamen er dank zij nieuwe onderzoeksmethodes weer nieuwe feiten aan het licht. Dit nieuws haalde menige krant:

In 2007 kwam een internationale groep van wetenschappers met een rapport over de resultaten van een vergelijkend DNA onderzoek aan kippenbotjes die gevonden waren op het schiereiland Arauco, Chili, uit de tijd vóór Columbus. De uitkomst van het onderzoek suggereert dat ze van Polynesische origine zijn.

De volledige tekst (Engelstalig) kunt u lezen op

<http://www.pnas.org/content/104/25/10335.full.pdf>

Diverse nieuwsbronnen brachten dit nieuws onder de kop "Raadsel Indiaanse kip opgelost" en woorden van gelijke strekking.

Echter, slecht één jaar later werden er al weer heel andere conclusies uit dit onderzoek getrokken: "Een gepubliceerd, blijkbaar pre-Columbiaans, Chileens model en zes Europese pre-Polynesische specimen vertonen ook overeenkomsten met dezelfde Europese / Indische Subcontinentale / Zuidoost-Aziatische sequenties, waarbij er geen ondersteuning is voor de invoering van Polynesische kippen naar Zuid-Amerika. Daar tegenover staat dat sequenties van twee archeologische opgravingen op Paaseiland overeenkomsten vertonen met een ongebruikelijke haplo-groep uit Indonesië, Japan en China en een genetische handtekening kunnen zijn van een vroege Polynesische verspreiding. Het modeleren van de potentiële mariene koolstof bijdrage aan het Chileense archeologische model werpt verder twijfel op over claims dat het gaat om kippen uit de tijd vóór Columbus. Voor definitief bewijs zullen verdere analyses van gegevens van archeologische opgravingen nodig zijn in zowel Chili als Polynesië".

Beetje technisch, maar voor de geïnteresseerden is het volledige (Engelstalige) rapport te vinden op <http://www.pnas.org/content/105/30/10308>

En dan is er nog die interessante beschrijving van Rapanui/Olmec hoenders door K. Blackwood op <http://www.feathersite.com/Poultry/CGP/Rapa/BRKRapanui.html>

Ook in China zijn kippen die blauwe eieren leggen. In 2003 schreven Yang e.a. "In China bestaat nog altijd een populatie Dongxiang hoenders die blauwe eieren leggen. De schaalkleur is hetzelfde als van de eieren van de Araucana kippen en we hebben aangetoond dat de blauwe kleur van de eischal van deze twee soorten dezelfde genetische achtergrond heeft". Hier is meer te lezen (helaas alweer Engels-talig) <http://ps.fass.org/cgi/reprint/85/3/546.pdf>

Maar hoe zit het met die bewering dat de Chinezen eerder in Zuid Amerika waren dan de Europeanen, die ook geuit wordt door de spreker op de DVD? Daar is sinds een aantal jaren weer veel aandacht voor. De Brit Gavin Menzies - gepensioneerd commandeur van een onderzeeër en amateur historicus - schreef er een boek over, getiteld '1421: The Year China Discovered America'. Op internet is er bij de zoekfunctie '1421, Het jaar waarin China de

'1421, Het jaar waarin China de

nieuwe wereld ontdekte' heel wat over dit boek c.q. dit onderwerp in het Nederlands te vinden. Deze website selecteerden wij voor u:

<http://www.theosofie.net/sunrise/sunrise2004/mrtapr2004/boekbespreking1.html>

Lees dat eens, het is een hypothese natuurlijk, maar trek uw eigen conclusies.

En als laatste overweging: We hebben er blijkbaar geen moeite mee om de kalkoen en de muskuseend te accepteren als van oorsprong afkomstig uit Zuid Amerika. Waarom zou de Araucana geen oorspronkelijk Zuidamerikaans ras kunnen zijn?

Voor alsnog is en blijft de Araucana of *Gallina Mapuche* een mysterieus hoen, dat als een nieuwe Arabische Phoenix het geheim van zijn afkomst nog niet prijs geeft en nog steeds een grote uitdaging is voor wetenschappers en pluimveeliefhebbers. Er is al veel over geschreven, en er zal in de toekomst ongetwijfeld nog veel (digitale) inkt aan verspild worden.

Boven: Salvador Castelló Carreras, de patriarch van de Spaanse Pluimveehouderij en de 'ontdekker' van de *Gallus inauris*. Het laatste portret voor zijn dood; hij stierf op 15 februari 1950 op de leeftijd van 86 jaar. Foto <http://www.summagallicana.it/Volume1/araucana.htm>; een website waar werkelijk alles over dit ras te vinden is, in het Italiaans.

TOT SLOT

Tegenwoordig zijn de drie genoemde soorten Collonca, Quetro en Collonca de Arêtes erg zeldzaam in Chili. Volgens een van de sprekers op de DVD zijn een aantal van de rastypische dieren weer opnieuw geïntroduceerd door buitenlandse pluimveehouders. Misschien vanuit de VS? Want daar zijn zoals we weten tussen 1925 en 1930 enige originele Collonca de Arêtes – de huidige Araucana's – naar toe gegaan. Met die achterliggende gedachte leek het ons dan ook een goed idee om aan een Amerikaanse fokker te vragen om het rasartikel over de Araucana te schrijven en we hopen dat u genoten heeft van het artikel van Anne Cushing.

Rechts: Nog een paar van Anne's Araucana's.

Voor de duidelijkheid maken wij u er nogmaals op attent dat deze foto's – tenzij anders vermeld – allen van Anne Cushing zijn, en dus geen opnames van Chileense hoenders.